

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

Επιτροπή Οικονομικών, Χρηματοπιστωτικών και Εμπορικών Θεμάτων

19.10.2011

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το εμπόριο πρώτων υλών μεταξύ της ΕΕ και της ΛΑΚ

Εισηγήτρια ΕΚ: Catherine Grèze (Verts/ALE)

Το εμπόριο πρώτων υλών μεταξύ της ΕΕ και της ΛΑΚ

Τι είναι οι πρώτες ύλες;

Οι πρώτες ύλες είναι οι βασικές ύλες οι οποίες, κατόπιν επεξεργασίας, μεταποίησης ή συνδυασμού τους με άλλες πρώτες ύλες, επιτρέπουν την παραγωγή τελικών προϊόντων. Κατά συνέπεια, ο όρος περιγράφει το υλικό που προέρχεται από τη φύση, όπου βρίσκεται σε ακατέργαστη κατάσταση ή έχει υποστεί ανεπαίσθητη κατεργασία. Επομένως, ως πρώτες ύλες μπορούν να εννοηθούν το φυσικό καουτσούκ, το σιδηρομετάλλευμα, το αργό πετρέλαιο, το ξύλο, ο άνθρακας, ο χρυσός, ο άργυρος, το λίθιο, ο χαλκός, ο μόλυβδος ή ακόμα και το αργίλιο.

Η κατάσταση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο περιοχών

Πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν μακρά ιστορία στον εξορυκτικό τομέα και η εκμετάλλευση των πρώτων υλών αποτελούσε επί αιώνες τη βάση επί της οποίας διαμορφώθηκαν οι σχέσεις μεταξύ της συγκεκριμένης περιοχής και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Πρόκειται ουσιαστικά για μια ανταλλαγή πρώτων υλών από τη Λατινική Αμερική έναντι μεταποιημένων προϊόντων με προέλευση την ΕΕ, καθεστώς το οποίο παρεμπόδιζε επί μακρόν τον εκβιομηχανισμό της περιοχής. Οι εξαγωγές προς την Ευρώπη εντατικοποιήθηκαν από το έτος 2000 και μετά, λόγω της έκρηξης στις τιμές των πρώτων υλών. Έτσι, ενώ το 1990 η Λατινική Αμερική συγκέντρωνε το 12% των παγκόσμιων μεταλλευτικών επενδύσεων, το ποσοστό αυτό αυξήθηκε κατά τη δεκαετία του 2000 στο 33%. Εντούτοις, η επιδείνωση της παγκόσμιας κρίσης, που ξεκίνησε το 2008, έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τις διπεριφερειακές εμπορικές συναλλαγές. Οι εξαγωγές της Λατινικής Αμερικής προς την ΕΕ, οι οποίες υποχώρησαν κατά 24% στο διάστημα από τον Μάιο του 2008 έως τον Μάιο του 2009, επλήγησαν βαρύτερα από την πτώση στις τιμές των πρώτων υλών και από την ύφεση στην ΕΕ. Ωστόσο, η ανάκαμψη των τιμών των πρώτων υλών από το δεύτερο εξάμηνο του 2009 επέτρεψε και τη σταδιακή επανέναρξη των λατινοαμερικανικών εξαγωγών προς την ΕΕ.

Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό της «πρώτης ύλης» που παρατίθεται ανωτέρω, οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της ΕΕ και της Λατινικής Αμερικής στον τομέα των πρώτων υλών δεν είναι αμφίδρομες, δεδομένου ότι η ΕΕ εξάγει κατά βάση βιομηχανικά προϊόντα. Παρ' όλα αυτά, ο εν λόγω ορισμός μπορεί να διευρυνθεί ώστε να περιλαμβάνει επίσης τις γεωργικές πρώτες ύλες. Η κατάσταση, συνεπώς, μεταβάλλεται σημαντικά, διότι ενώ η Λατινική Αμερική εξάγει σημαντικές ποσότητες υλών όπως η σόγια ή το φοινικέλαιο, και η ΕΕ, από την πλευρά της, αποτελεί εξίσου σημαντικό εξαγωγέα γεωργικών πρώτων υλών (γάλα, σίτος κ.λπ.). Θα ήταν, λοιπόν, σκόπιμο, να εντάξουμε και τα γεωργικά προϊόντα στην προβληματική μας σχετικά με το εμπόριο πρώτων υλών μεταξύ των δύο περιοχών;

Οι υφιστάμενοι κίνδυνοι που συνδέονται με τη μεταλλευτική δραστηριότητα

Είναι εμφανές ότι η μεταλλευτική δραστηριότητα μπορεί να αποτελεί μια διόλου αμελητέα πηγή εισοδήματος για τις χώρες εξαγωγής και να τροφοδοτεί, επομένως, τους εθνικούς προϋπολογισμούς. Εντούτοις, δεν είναι απαλλαγμένη από κοινωνικές, υγειονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις, των οποίων το άμεσο και έμμεσο κόστος χρήζει αξιολόγησης. Πράγματι, στον σύγχρονο κόσμο, ορισμένες περιοχές οι οποίες είναι εξαγωγείς πρώτων υλών

δεν παρουσιάζουν σε καμία περίπτωση την προσδοκώμενη ανάπτυξη. Στην Αφρική, γίνεται λόγος ακόμα και για την «κατάρτα του ορυκτού πλούτου» («resource curse»).

Η εκμετάλλευση των πρώτων υλών συνεπάγεται την παραχώρηση γαιών στις εξορυκτικές επιχειρήσεις, ούτως ώστε να είναι σε θέση να προβαίνουν στην ανίχνευση μεταλλευμάτων και ενδεχομένως στην εξόρυξή τους (π.χ.: στο Περού, το 75% των δασικών εκτάσεων του Αμαζονίου έχουν παραχωρηθεί στις εξορυκτικές επιχειρήσεις). Συχνά εξαιτίας αυτού προκύπτουν συγκρούσεις ως προς τη χρήση των γαιών, κυρίως σε περίπτωση που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για καλλιέργειες προς παραγωγή τροφίμων. Οι εντάσεις συχνά οξύνονται από τις αισθητές μεταβολές που προκαλούνται στην τοποθεσία των μεταλλευτικών εγκαταστάσεων και τον περιβάλλοντα χώρο: επιπτώσεις στην πανίδα και τη χλωρίδα, χρήση σημαντικών ποσοτήτων ύδατος, ακόμα και ρύπανση των ποταμών και του ατμοσφαιρικού αέρα από τη σκόνη των μεταλλευμάτων. Οι εν λόγω εντάσεις οξύνονται ακόμα περισσότερο όταν οι χώροι εξόρυξης βρίσκονται γενικότερα σε ζώνες με ευάλωτα οικοσυστήματα. Αυτή η υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι συνήθως μη αναστρέψιμη και επιβλαβής για την υγεία των πληθυσμών των γύρω περιοχών, τους οποίους και οδηγεί στη φτώχεια αντί στον πλούτο. Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αποτελεί η εκμετάλλευση χρυσού και η χρήση της μεθόδου έκπλυσης, η οποία απαιτεί μεγάλες ποσότητες κυανιδίων· πολύ περισσότερο μάλιστα εν μέσω κρίσης, κατά την οποία η προσφυγή στον χρυσό ως «αξία-καταφύγιο» καθιστά αναγκαία την ακόμα εντατικότερη εξόρυξη αυτού του μεταλλεύματος. Μεταξύ των συχνότερων καταγγελιών περιλαμβάνονται η παραπληροφόρηση των τοπικών πληθυσμών από τις επιχειρήσεις, οι μετακινήσεις πληθυσμών και η έλλειψη δικαιωμάτων των εργαζομένων. Συνολικά, σχεδόν το ένα τρίτο των μεταλλευτικών δραστηριοτήτων στη Λατινική Αμερική έχει οδηγήσει σε συγκρούσεις με τις κοινότητες οι οποίες ζουν στις ζώνες που έχουν παραχωρηθεί στις επιχειρήσεις (139 από τις 337)¹.

Οι ανωτέρω κίνδυνοι που συνδέονται με την εξόρυξη μεταλλευμάτων έχουν αναγνωρισθεί και από το ίδιο το Διεθνές Συμβούλιο Μεταλλευμάτων και Μετάλλων (ICMM), στοιχείο που καταδεικνύει ότι οι συγκρούσεις συνιστούν πρόβλημα στρατηγικής σημασίας για τον τομέα.

Άσκηση εντεινόμενων πιέσεων επί του ορυκτού πλούτου και «αλληλοεξαρτώμενο μέλλον»

Κατά τα προσεχή έτη, η παγκόσμια ζήτηση πρώτων υλών, και ιδίως μεταλλευμάτων, θα συνεχίσει να παρουσιάζει ανοδική πορεία. Αφενός, διότι οι πρώτες ύλες είναι απαραίτητες για την παραγωγή νέων τεχνολογιών (μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και εκείνες που συνδέονται με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και με τη μείωση των αερίων που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου) και, αφετέρου, διότι ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται διαρκώς και οι ανάγκες των αναδύομενων χωρών για τεχνολογίες αναμένεται να πολλαπλασιαστούν με εκθετικό ρυθμό. Για τον λόγο αυτόν, έχει ξεκινήσει στο διεθνές προσκήνιο ένας αγώνας ταχύτητας για τις πρώτες ύλες. Η Κίνα αποτελεί στρατηγικό παράγοντα εν προκειμένω, με πολύ έντονη πλέον παρουσία στη Λατινική Αμερική.

Αυτές οι εντεινόμενες πιέσεις επί των πόρων οξύνουν τα προβλήματα που συνδέονται με τη μεταλλευτική δραστηριότητα, δεδομένου ότι απαιτείται πλέον η διερεύνηση ολοένα και πιο ευαίσθητων ζωνών για την κάλυψη των αναγκών σε πρώτες ύλες. Εξάλλου, οι παρούσες

¹ Παρατηρητήριο μεταλλευτικών συγκρούσεων στη Λατινική Αμερική.

συνθήκες, ιδίως της κλιματικής αλλαγής και των εξαντλούμενων πόρων, μας υπαγορεύουν, εξίσου, την επιλογή ενός πιο βιώσιμου εξορυκτικού μοντέλου.

Είναι προφανές ότι οι πρώτες ύλες συνιστούν μείζονα πρόκληση, τόσο για την ΕΕ (όπως έχει καταδείξει και η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) όσο και για τη Λατινική Αμερική. Στον συγκεκριμένο τομέα, το μέλλον καθεμιάς από τις δύο περιοχές είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το μέλλον της άλλης. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η θέσπιση των απαιτούμενων μέσων για τον βέλτιστο έλεγχο αυτών των κινδύνων, με στόχο τη μεγαλύτερη σταθερότητα του τομέα και τη βιώσιμη παραγωγή, οι οποίες αποτελούν τον μοναδικό τρόπο διατήρησης της αποδοτικής και υποδειγματικής παρουσίας της Λατινικής Αμερικής και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο παγκόσμιο προσκήνιο. Οι δύο περιοχές μοιράζονται πράγματι κοινές αξίες και προτεραιότητες, όπως την επιδίωξη της ειρήνης και της ασφάλειας, καθώς και την ενίσχυση της δημοκρατίας και την προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Βελτίωση των υφιστάμενων συμφωνιών μεταξύ των δύο περιοχών, αναπροσανατολισμός των εν εξελίξει διαπραγματεύσεων

Ενόψει των προκλήσεων και των κινδύνων που επισημάνθηκαν, επιβάλλεται η περαιτέρω ρύθμιση του τομέα των πρώτων υλών. Επί του παρόντος, τα πλαίσια των εν λόγω συναλλαγών είναι οι ισχύουσες ή υπό διαπραγμάτευση συμφωνίες σύνδεσης και οι διμερείς επενδυτικές συμφωνίες μεταξύ της ΕΕ και της Λατινικής Αμερικής. Πλην όμως, τα στοιχεία αυτών των συμφωνιών που αφορούν το ελεύθερο εμπόριο ευνοούν τη δημιουργία συγκρούσεων, οι οποίες συνιστούν απειλή για τις συναλλαγές μεταξύ των δύο περιοχών. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα στοιχεία:

(α) Η αρχή της εθνικής μεταχείρισης

Η εν λόγω αρχή, η οποία περιλαμβάνεται σχεδόν εξ ορισμού στις συμφωνίες μεταξύ των δύο περιοχών, θίγει τις νεοσύστατες βιομηχανίες και την ενδογενή ανάπτυξη, διότι αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο τους διακρατικούς επενδυτές (που έχουν στη διάθεσή τους μηχανήματα, τεχνολογίες και κεφάλαια της αλλοδαπής) και τις τοπικές επιχειρήσεις.

(β) Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (ΔΠΙ)

Μέσω του συστήματος των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, οι τεχνολογίες παραμένουν στα χέρια των μεγάλων επιχειρήσεων του Βορρά. Οι χώρες του Νότου δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτές, γεγονός το οποίο εμποδίζει ουσιαστικά τον ενδογενή εκβιομηχανισμό. Απαιτούνται δημιουργικές λύσεις, ούτως ώστε τα ΔΠΙ να μπορούν να ανταποκριθούν τόσο στην παγκοσμιοποίηση όσο και στην ανάγκη ανάπτυξης.

(γ) Οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ)

Διατάξεις όπως η «έμμεση απαλλοτριώση» (σε περίπτωση που νέοι εθνικοί νόμοι περιορίζουν τα περιθώρια ελιγμών των επενδυτών) συνιστούν απειλή για τη δυνατότητα των χωρών εξαγωγής να ενισχύσουν την κοινωνική και περιβαλλοντική νομοθεσία τους. Υπάρχει, μάλιστα, ο κίνδυνος άσκησης ποινικών διώξεων και καταβολής σημαντικών ποσών αποζημίωσης (π.χ.: *Doe-Run στο Περού*).

(δ) Η ελευθέρωση των υπηρεσιών

Η πρόσβαση στις βασικές υπηρεσίες, όπως είναι η ύδρευση και η ενέργεια, τίθεται υπό αμφισβήτηση λόγω των υψηλών αναγκών των μεγάλων μεταλλευτικών εκμεταλλεύσεων. Η ελευθέρωση του εν λόγω τομέα μπορεί να έχει εξαιρετικά δυσμενείς επιπτώσεις στους πληθυσμούς και ο χειρισμός του θέματος αυτού χρήζει μέγιστης προσοχής.

Ενίσχυση και επανεξισορρόπηση της διακυβέρνησης του τομέα

Όπως έχει διαπιστωθεί, η διακυβέρνηση του τομέα των πρώτων υλών είναι επί του παρόντος πολύ ανίσχυρη και ελάχιστα ισορροπημένη. Οι προτάσεις μας για την ενίσχυσή της παρατίθενται ακολούθως:

- (α) Επικύρωση των συμβάσεων της ΔΟΕ και ένταξή τους στις συμφωνίες που βρίσκονται στο στάδιο των διαπραγματεύσεων ή της επανεξέτασής τους.
- (β) Τήρηση των πολυμερών συμφωνιών για το περιβάλλον.
- (γ) Επικύρωση των συμβάσεων κατά της διαφθοράς.
- (δ) Ενίσχυση της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και θέσπιση του δεσμευτικού χαρακτήρα της.
- (ε) Διασφάλιση υπευθυνότητας εκ μέρους των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και των θυγατρικών εταιρειών τους.
- (στ) Σαφέστερος καθορισμός των κριτηρίων του νέου μέσου LAIF (*Latin American Investment Fund – Επενδυτικό Ταμείο για τη Λατινική Αμερική*), προκειμένου να συμβάλει στους στόχους για τη βιώσιμη εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου.
- (ζ) Συστράτευση στις πρωτοβουλίες για μεγαλύτερη διαφάνεια του τομέα (π.χ.: η πρωτοβουλία για τη διαφάνεια των εξορυκτικών βιομηχανιών (EITI)).
- (η) Συνεργασία επί του περιορισμού της χρήσης των πόρων, κυρίως μέσω του οικολογικού σχεδιασμού των προϊόντων και της ανακύκλωσης.
- (θ) Διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για τα θύματα της μεταλλευτικής δραστηριότητας.
- (ι) Ενημέρωση, εκ των προτέρων διαβούλευση και μέριμνα για τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων πληθυσμών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (π.χ.: νόμος του Περού περί προηγούμενης διαβούλευσης).
- (ια) Καθορισμός των ζωνών εξόρυξης και απαγόρευσης εξόρυξης σε συνάρτηση με την περιβαλλοντική ευαισθησία τους (π.χ.: δίκτυο Natura 2000 στην Ευρώπη).
- (ιβ) Απαγόρευση των μεταλλευτικών δραστηριοτήτων σε ζώνες συγκρούσεων.

- (ιγ) Δυνατότητα επιβολής φόρων επί των πρώτων υλών.
- (ιδ) Ρύθμιση των χρηματιστηριακών δραστηριοτήτων και έλεγχος της κερδοσκοπίας, με στόχο τον περιορισμό της αστάθειας των τιμών των πρώτων υλών.
- (ιε) Υποστήριξη των καινοτόμων μεθόδων διαχείρισης του ορυκτού πλούτου (π.χ.: πρωτοβουλία «Yasuni ITT»).